

УДК 339.92:636.4

Ібатуллін М.І.
докторант,

Національний університет біоресурсів і природокористування України

**ПРОБЛЕМИ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ
ПРОДУКЦІЄЮ СВИНАРСТВА В УКРАЇНІ****PROBLEMS OF FOREIGN TRADE PRODUCTS PIG FARMING UKRAINE****АНОТАЦІЯ**

У статті досліджено теоретичні положення і наведено практичні рекомендації щодо активізації зовнішньої торгівлі вітчизняною продукцією свинарства. Проведено оцінку конкурентних переваг продукції свинарства та продуктів її переробки на зовнішніх ринках. Доведено, що одним із ключових факторів, що сприятимуть виходу України на зовнішні ринки, є налагодження глибокої переробки продукції свинарства, належного контролю її якості та безпечності.

Ключові слова: свинарство, ціна, зовнішні ринки, конкуренція.

АННОТАЦИЯ

В статье исследованы теоретические положения и приведены практические рекомендации по активизации внешней торговли отечественной продукцией свиноводства. Проведена оценка конкурентных преимуществ продукции свиноводства и продуктов ее переработки на внешних рынках. Доказано, что одним из ключевых факторов, способствующих выходу Украины на внешние рынки, является налаживание глубокой переработки продукции свиноводства, надлежащего контроля ее качества и безопасности.

Ключевые слова: свиноводство, цена, внешние рынки, конкуренция.

ANNOTATION

In the article the theoretical principles and the practical recommendations to enhance foreign trade domestic pig production. The estimation of competitive advantages pig products and processed products in foreign markets. Proved that one of the key factors that contribute to Ukraine's access to foreign markets is to develop deep processing products of pig proper control of quality and safety.

Keywords: pig price, foreign markets, competition.

Постановка проблеми. В умовах європейської інтеграції вітчизняної економіки у системі міжнародного поділу праці виникає необхідність прийняття та реалізації низки зобов'язань щодо зниження захисту внутрішнього ринку, рівня державної підтримки, зниження експортних мит та забезпечення якості і безпеки агропродовольства. У зв'язку із цим постає необхідність активізації заходів державного регулювання непрямих напрямів підтримки, таких як: стимулювання наукових досліджень; підготовка кадрів; надання послуг із просування товарів на ринки; розвиток інфраструктури (доріг, електро- і водопостачання, дренажних систем, охорони навколишнього середовища, боротьба зі шкідниками); участь уряду в програмах страхування та забезпечення доходів; допомога у разі стихійних ситуацій, реалізація програм регіональної допомоги і т. д.

Саме тому лібералізація ринку агропродовольства вимагає вдосконалення заходів державного регулювання і розроблення стратегій

розвитку галузей та товарних ринків у довгостроковій перспективі. З урахуванням того, що в умовах лібералізації вплив зовнішньоекономічних факторів на національну економіку є значним, для обґрунтування стратегій розвитку товарних ринків доцільно використовувати методи оцінки впливу зовнішньої торгівлі. Незважаючи на те що послаблення курсу гривні якби створює цінові переваги вітчизняним товаровиробникам, висока інфляція може забезпечити всі можливі вигоди. Це свідчить про необхідність зваженого аналізу як негативних, так й окремих позитивних аспектів наслідків лібералізації та глобалізації, що сприяє актуалізації завдань щодо розроблення й адаптації дієвих інструментів регулювання експортно-імпортних операцій, які б дали змогу уникнути негативних ефектів і забезпечити збалансований розвиток ринків агропродовольства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний теоретичний внесок у вирішення проблеми функціонуванні галузі свинарства в Україні здійснили вітчизняні науковці, такі як І.В. Свиноус, П.Т. Саблук, О.М. Шпичак, О.А. Шуст, М.П. Поліщук, Г.В. Ільїна та ін. Вони детально вивчали ситуацію, що склалася у свинарстві, а також запропонували шляхи виведення з кризи. Проте в їхніх публікаціях не знайшли відображення проблеми зовнішньої торгівлі продукцією свинарства внаслідок зміни зовнішньополітичного вектора розвитку України.

Мета статті полягає у розробленні теоретичних положень і практичних рекомендацій щодо активізації зовнішньої торгівлі вітчизняною продукцією свинарства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Провідні країни активно використовують державний протекціонізм у зовнішньоторговельній діяльності, що знаходить прояв у регулюванні системи забезпечення імпортно-експортних потоків, а також у державній участі в підвищенні обсягів виробництва та споживання продовольства [1]. Ці країни надають підтримку сільському господарству, причому чим багатшою є країна, тим більша й підтримка. Так, країни ЄС широко використовують протекціонізм шляхом закриття доступу іноземного продовольства до Європейського Союзу та стимулювання експорту. Ця система характеризується низкою переваг, зокрема товаровиробни-

кам компенсується різниця між внутрішніми та світовими цінами. Причому ця система не підлягає під регламентації СОТ і є важливим елементом регулювання ринку ЄС. Уряди країн ЄС на відміну від України захистили своїх товаровиробників від демпінгової імпортової продукції [2].

Узагальнення результатів переконують, що продукція свинарства за певними параметрами не є конкурентоспроможною через високу її вартість. Це пояснюється тим, що матеріально-технічна база не відповідає сучасним технологічним вимогам, інвестиції в м'ясопереробні підприємства є недостатніми для здійснення глибокої переробки тваринницької сировини. Вищезазначене вимагає проведення оцінки конкурентних переваг продукції свинарства та продуктів її переробки на зовнішніх ринках.

Уважаємо, що алгоритм дослідження особливостей експорту та імпорту продукції тваринництва має передбачати такі етапи: аналіз динаміки та структури зовнішньоторговельного обігу аграрної продукції; аналіз динаміки обсягів експорту та імпорту продукції свинарства; узагальнення вимог європейського законодавства до здійснення зовнішньої торгівлі продукцією свинарства та визначення перспектив позиціонування на зовнішньому ринку українських товаровиробників; проведення оцінки конкурентних переваг вітчизняної продукції галузі свинарства на зовнішніх ринках; обґрунтування напрямів посилення конкурентоспроможності продукції свинарства на світовому ринку.

Як переконують результати діяльності аграрного сектору на зовнішніх ринках, досліджувана сфера є провідною у забезпеченні надходження валютної виручки [3]. Статистичні дані свідчать, що аграрний сектор забезпечив нарощування зовнішньоторговельного обороту (середньорічне значення за 2012–2015 рр. майже у 1,5 рази перевищило рівень 2010–2011 рр.) та поглибив інтегрування вітчизняного АПК у світовий ринок.

Конкурентоспроможність української продукції забезпечила прискорене зростання експорту та краще значення сальдо зовнішньої торгівлі, середньорічний показник якого за 2012–2015 рр. становив 10,2 млрд. дол. США, або майже вдвічі перевищив середній рівень 2010–2011 рр. (5,2 млрд. дол. США). Однак у січні-лютому 2016 р. сальдо торгівлі було позитивним і становило 1,28 млрд. дол. США, що на 16,8% менше, ніж за аналогічний період 2015 р.

Зазначимо, що динаміка зовнішньоторговельного балансу аграрної продукції в 2015 р. становила 11 млрд. дол. США, або зросла на 25% порівняно з 2013 р. При цьому загальні обсяги експорту у 2015 р. становили 13 226,9 млрд. дол. США, у т. ч. продукція рослинництва – 13 813,3 млрд. дол. США (93,4%) та продукція тваринництва – 3 376,3 млрд. дол. США (6,6%). Отже, у структурі експорту пере-

важає продукція галузі рослинництва, що свідчить про те, що галузь тваринництва не повною мірою використовує експортний потенціал і потребує розроблення стимулюючих заходів щодо підвищення ефективності галузі та конкурентоспроможності її продукції.

Розглядаючи структуру обсягів імпорту, можна зробити висновок про те, що обсяги надходження рослинницької продукції на вітчизняний ринок становили 3 029,7 млрд. дол. США, або 80,6%, а обсяги імпорту продукції тваринництва у 2015 р. – 730,9 млрд. дол. США (19,4%). Отже, зовнішньоторговельний обіг аграрної продукції в 2015 р. становив 18 541,8 млрд. дол. США.

Основними ринками експорту аграрної продукції в 2015 р. стали такі країни: Китай – 8,4%, Індія – 7,4, Єгипет – 6,9, Іспанія – 5,8, Туреччина – 5,2, Італія – 4,0, Нідерланди – 3,9, Саудівська Аравія – 3,2, Польща – 3,2, Іран – 3,0%.

Україна на міжнародних ринках посідає провідне місце, займаючи перше місце з експорту соняшникової олії, друге – по волоських горіхах, третє – по кукурудзі, меду та насінні ріпаку, четверте – по ячменю, шосте – по пшениці, сьоме – по соєвих бобах та восьме – по бобах.

Наведені розрахунки свідчать, що спостерігається строкатість експорту продукції за групою УКТ ЗЕД 203000000 «Свинина, свіжа, охолоджена або морожена»: найбільші обсяги припали на 2012 р. – 20 209,76 т (92 635 тис. дол. США). За статистичними даними складно виявити певну закономірність, оскільки лише у період 2007–2009 рр. встановлено різке зниження обсягів експорту м'яса свинини. Однак у наступні три роки спостерігається значне зростання обсягів експорту м'яса свинини із подальшим їх скороченням у наступні два роки.

Істотний негативний вплив на зростання обсягів виробництва вітчизняної свинини справляє також імпорт харчових субпродуктів свинини [4]. Митна ставка становить 15%, але не менш як 0,15 євро за кг. Динаміка ввезення імпортих субпродуктів свинини переконує, що протягом останніх п'яти років обсяг імпорту зберігається. Це свідчить про те, що, незважаючи на зростання вітчизняного свинарства і, відповідно, збільшення виробництва вітчизняних субпродуктів, імпорт субпродуктів зазнає слабого тарифного регулювання і залишається стійким.

Нині вітчизняні виробники вже відчули неможливість конкурувати з постачальниками імпортих субпродуктів. Це пов'язано з тим, що країни-експортери формують невисоку ціну за допомогою дотацій виробникам свинини, а також реалізують її на своїх ринках дорожче, отже, мають можливість експортувати субпродукти зі свинини за цінами, істотно нижче, ніж в Україні [5].

Таким чином, вітчизняний виробник свинини змушений конкурувати з демпінговою

ціною імпортованих субпродуктів шляхом перенесення збитку від продажу субпродуктів на вартість свинини. Як наслідок, вартість вітчизняної свинини зростає, вона стає менш конкурентоспроможною вже у своїй товарній групі.

На нашу думку, варто звернути особливу увагу на групу м'ясопродукції «свинячий жир» (шпиг). Свинячий жир (шпиг) – це повноцінна сировина для переробки, якій приділяють недостатню увагу. Як й інші субпродукти, він не обмежений ні квотами, ні позаквотними митами (мито становить 15%, але не менш як 0,15 євро/кг). Дія всіх цих факторів перешкоджає виробництву вітчизняного свинячого жиру (шпигу).

За групою УКТ ЗЕД 209000000 «Сало» спостерігається аналогічна тенденція: найбільші обсяги (112,3 т, 10 тис. дол. США) ввезено в 2014 р., а найменші (3 кг) – у 2005 р. Зазначимо, що в останні п'ять років зростають обсяги цього виду продукції свинарства.

Якщо невідкладно не вжити належних заходів щодо врегулювання імпорту субпродуктів зі свинини та імпорту свинячого жиру (шпигу), враховуючи обсяги споживання й внутрішні можливості виробництва, то можна очікувати гальмування темпів розвитку свинарства, що призведе до втрати економічної заінтересованості до цього виду діяльності.

Зазначимо, що за групою УКТ ЗЕД 103000000 «Свині живі» також не виявлено чіткої залежності в експорті цього виду продукції на вітчизняний ринок, що пояснюється його специфікою, використання спермопродукції дає змогу шляхом гібридизації породи досягти посилення її ліній.

Важливим напрямом оцінки зовнішньоекономічної діяльності є вивчення динаміки імпорту продукції свинарства на український ринок.

Наведені дані свідчать про зростаючі обсяги імпорту по групі УКТ ЗЕД 103000000 «Свині живі»: найбільше значення – 231 373 гол. у 2013 р. на суму 26 903,62 тис. дол. США. Основним ринком постачання цього виду продукції була Росія, однак у 2014 р. спостерігається зниження майже в 10 разів, що можна пояснити ускладненням політико-економічних відносин із цією країною.

Аналогічна тенденція спостерігається під час збуту продукції за групою УКТ ЗЕД 203000000 «Свинина свіжа, охолоджена або морожена», обсяги якої за досліджуваний період зросли більш ніж удвічі. Зазначимо, що найбільші обсяги імпорту м'яса свинини припали на період 2008–2013 рр. і коливалися в межах 86 207,2 т у 2011 р. до 207 721,9 т у 2012 р. Основним споживачем свинини був російський ринок.

Найбільші обсяги на вітчизняний ринок надійшли в 2015 р. по групах Код УКТ ЗЕД «Сало свиняче морожене» – 56,4 тис. т та «Печінка свиняча морожена» – 17,6 тис. т, а експортовано по групі «Свинина свіжа, охоло-

джена, морожена» – 27,2 тис. т. Це дає підстави для висновку про те, що в галузі свинарства ще не сформовано достатнього експортного потенціалу, відчутно великі обсяги імпорту окремих видів продукції.

Найбільші обсяги поставок свинини в Україну в 2015 р. надійшли з Польщі – 40,7% (0,24 тис. т за ціною 1,27 дол. США/кг), Нідерландів – 38,3% (0,23 тис. т – 1,32 дол. США/кг) та Німеччини – 21% (0,13 тис. т – 1,75 дол. США/кг) від загального обсягу імпорту свинини.

Найбільше експортовано у Вірменію – 51,4% (0,37 тис. т за ціною 1,57 дол. США/кг) та Гонконг – 34,8% (0,25 тис. т за ціною 1,32 дол. США/кг) від загального обсягу експорту свинини.

Зазначимо, що у 2015 р. уперше за останні 10 років сальдо торгового балансу стало профіцитним і досягло рівня 46,6 млн. дол. США. У січні-лютому 2016 р. сальдо торгового балансу становило 0,2 млн. дол. США, що майже у дев'ять разів менше від відповідного періоду минулого року (1,8 млн. дол. США).

У січні-лютому 2016 р. імпортовано 0,6 тис. т свинини (свіжої, охолодженої та мороженої), що на 17,1% менше, ніж за січень-лютий 2015 р. (0,7 тис. т). Зазначимо, що за сім місяців 2016 р. імпорт м'яса свиней зріс на 5% (у 2016 р. 3,4 тис. т) порівняно з попереднім роком. Зазначимо, що особливістю 2016 р. є те, що свинина надходить до України з країн ЄС, тоді як у минулому році серед ключових постачальників була Бразилія. Очевидно, що втрата інтересу бразильських трейдерів до України пояснюється неможливістю конкурувати за ціною з європейською свининою. Так, середня ціна 1 кг м'яса свиней, завезеного в Україну у січні-липні 2016 р. становила 1,43 дол. США, тоді як бразильська сировина на зовнішніх ринках коштувала 1,75–1,9 дол. США у січні-квітні. Хоча девальвація бразильської валюти триває, ціни на продукцію зберігаються на високому рівні, що підтримує активну зовнішню торгівлю свининою з Російською Федерацією, Китаєм, Гонконгом, Сінгапуром [6].

Експорт свинини (свіжої, охолодженої та мороженої) у січні-лютому 2016 р. становив 0,7 тис. т, що у 3,1 рази менше, ніж у січні-лютому 2015 р. Експортом займалися 12 ключових трейдерів, а 96% експортних обсягів припало на Російську Федерацію. Зазначимо, що в товарній структурі зовнішніх поставок переважали свіжі чи охолоджені туші та напівтуші свійських свиней. У 2015 р. з України вивезено майже 14,7 тис. т такої продукції, тобто 54% від загальних обсягів експорту м'яса свиней; 9,34 тис. т, або третина загальної маси поставок, припало на морожені свинячі туші та їх половини; експорт інших обвалених свинячих відрубів дорівнював 2,71 тис. т.

Зазначимо, що донедавна основним експортним ринком був російський – близько

50 тис. т у рік, 95% від усього вивезеного м'яса свиней за кордон. Однак заборона на експорт із 1 січня 2016 р. призвела до того, що за перше півріччя року Україна поставила лише 1,23 тис. т свинини, що більш як в 11 разів менше від показника 2015 р. Така ситуація змусила трейдерів шукати нові шляхи для української свинини. Так, компанія KSG Agro (до структури якої входить свиногосподарство ТОВ «Рантьє») у 2016 р. налагодила регулярні поставки живих свиней до Грузії в кількості 846 тварин.

Отже, обсяги експорту до Грузії займають 16% усіх теперішніх продажів свинини за межі України, 42% припадає на Вірменію, 24% становлять поставки до Гонконгу. Крім того, у червні 2016 р. Україна здійснила перші поставки свинини до Казахстану (морожені напівтуші та ший), Азербайджану (обвалена заморожена свинина) та Південної Кореї (свинячі ноги). Зазначимо, що в 2016 р. експорт продукції свинарства до Росії не здійснюється, а «сірий» експорт є незначним. До Китаю свинина надходить через Гонконг, оскільки напряму Україна не може її поставити через відсутність необхідних сертифікатів.

У 2015 р. було сформовано такі зовнішні ринки для української свинини: Гонконг та Макао (вільна економічна зона Китаю), де обсяги імпорту становили 254 тис. т (щороку збільшуються на 2%); Нігерія – понад 200 тис. т; Ангола – 95 тис. т, зростання на 4–5% щороку (імпортозалежність ринку свинини становить 53,1%, оскільки країна виробляє 84 тис. т, а споживає 179 тис. т на рік); Конго – 27 тис. т (зростання на 2–3% щороку); Філіппіни – обсяги імпорту – 76 тис. т (користуються попитом субпродукти, зростання до 11% щороку); Об'єднані Арабські Емірати закупили майже 34 тис. т свинини для готельного бізнесу та найманих працівників із Філіппін (обсяги імпорту щороку зростають на 15–18%).

Перспективними зовнішніми ринками для вітчизняної продукції свинарства розглядаються країни Азії, Західної, Північної та Субсахарської Африки та країни Близького (Середнього) Сходу. Одним із ключових факторів, що сприятиме виходу України на ці ринки, є

налагодження глибокої переробки, що, безперечно, забезпечить підвищення доданої вартості у агропродовольчому ланцюзі [7].

Висновки. Очевидно, що конкурентоспроможність вітчизняної продукції свинарства порівняно з європейською після підписання угоди про Асоціацію вимагає забезпечення відповідного рівня якості та безпеки продукції. Вважаємо, що вітчизняні товаровиробники мають потенційні можливості для активного експорту продукції свинарства у вигляді відносно дешевих кормів та логістики, але їх повною мірою не використовують. Так, Данія має більшу щільність свиней, однак годує їх українським зерном та соєвим шротом із Бразилії. Імпорт зерна зумовлює сплату мита у розмірі 20%, але навіть за таких умов в європейських країнах собівартість вирощування 1 кг свинини не перевищує 1,1 євро, а в Україні – 1,6–1,8 євро і більше. За оцінками експертів, стримувальним чинником експорту є недосконалість підходів до технологій ведення свинарства, організації управлінського обліку та контроль якості та безпечності продукції. Проте суттєве зниження курсу гривні щодо валют провідних країн світу створює умови для просування продукції свинарства вітчизняних товаровиробників як на внутрішньому, так і на зовнішніх ринках.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Березовський М. Євростандарти у свинарстві: максимум ефективності / М. Березовський // Пропозиція. – 2009. – № 3. – С. 29–31.
2. Шаленко В. Української свинини буде більше / В. Шаленко // Аграрний тиждень. – 2010. – № 11. – С. 10–14.
3. Рибалко В. Свинарство – національна галузь / В. Рибалко // Пропозиція. – 2010. – № 1. – С. 116–118.
4. Мазуренко О.В. Підвищення конкурентоспроможності галузі свинарства / О.В. Мазуренко // Економіка АПК. – 2008. – № 10. – С. 143–146.
5. Лісний В.А. Чергове випробування на шляху розвитку галузі свинарства / В.А. Лісний // Тваринництво сьогодні. – 2010. – № 4. – С. 36–38.
6. Куян Н. Чи буде українська свинина в Україні? / Н. Куян // Ефективне тваринництво. – 2011. – № 2. – С. 10–11.
7. Войтенко С.Л. Вимоги Європейського Союзу до галузі свинарства / С.Л. Войтенко, Л.М. Хмельничий // Вісн. Сум. нац. аграр. ун-ту. – 2008. – № 10. – С. 43–44.